

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ 2019**ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΓΕΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ****ΚΕΙΜΕΝΟ****[Επίκληση των αξιών της δημοκρατίας]**

Χρειάζεται μια απάντηση στο βασικό ερώτημα που άκουσα να επαναλαμβάνεται συχνά, κυρίως από τους νέους οι οποίοι τόσο εύκολα αυταπατώνται κι εξίσου εύκολα απογοητεύονται: Αφού η δημοκρατία είναι κατά κύριο λόγο ένα σύνολο διαδικαστικών κανόνων, πώς μπορούμε να έχουμε την απαίτηση να βασιζόμαστε στους «ενεργούς πολίτες»; Για να έχουμε ενεργούς πολίτες, δεν χρειάζονται άραγε και ιδανικά; Και βέβαια χρειάζονται τα ιδανικά. Πώς όμως να μην πάρουμε υπόψη μας τις μεγάλες ιδεολογικές συγκρούσεις που δημιούργησαν αυτούς τους κανόνες; Θέλετε να δοκιμάσουμε να τις απαριθμήσουμε;

Πρώτο μεταξύ όλων συναντάμε μέσα από αιώνες αμείλικτων θρησκευτικών πολέμων το ιδανικό της ανοχής. Αν σήμερα απειλείται η ειρήνη στον κόσμο, η απειλή προέρχεται για άλλη μια φορά από τον φανατισμό, δηλαδή από την τυφλή πίστη στη δική μας αλήθεια και ότι αυτή μπορεί να επιβληθεί με τη βία. Δεν χρειάζονται παραδείγματα· τα έχουμε καθημερινά μπροστά στα μάτια μας.

Έπειτα έρχεται το ιδανικό της μη βίας. Ποτέ μου δεν ξεχνώ τη διδαχή του Καρλ Πόπερ*, σύμφωνα με την οποία αυτό που ουσιαστικά διακρίνει μια δημοκρατική εξουσία από μια μη δημοκρατική είναι πως μονάχα στην πρώτη οι πολίτες μπορούν να ξεφορτωθούν τους κυβερνώντες χωρίς αιματοχυσίες. Οι τυπικοί κανόνες της δημοκρατίας, που τόσο συχνά γίνονται αντικείμενο χλευασμού, εισήγαγαν για πρώτη φορά στην ιστορία τρόπους συμβίωσης που είχαν στόχο την επίλυση των κοινωνικών συγκρούσεων χωρίς τη χρήση βίας. Μόνον εκεί όπου οι κανόνες αυτοί γίνονται σεβαστοί, ο αντίπαλος δεν θεωρείται πλέον εχθρός που πρέπει να εξοντωθεί αλλά αυτός που μας αντιπολιτεύεται και αύριο μπορεί να πάρει τη θέση μας.

Τρίτο, το ιδανικό της σταδιακής ανανέωσης της κοινωνίας μέσα από την ελεύθερη αντιπαράθεση των ιδεών και την αλλαγή της νοοτροπίας και του τρόπου ζωής. Μόνο η δημοκρατία επιτρέπει τη διαμόρφωση και την εξάπλωση των ειρηνικών επαναστάσεων, όπως συνέβη τις τελευταίες δεκαετίες με την αλλαγή στις σχέσεις των δύο φύλων, που ίσως να είναι η μεγαλύτερη επανάσταση της εποχής μας.

Τέλος, το ιδανικό της αδελφότητας (η *fraternité* της Γαλλικής Επανάστασης). Η ιστορία του ανθρώπου είναι σε μεγάλο βαθμό ιστορία συγκρούσεων αδελφοκτόνων. Στο έργο του *Φιλοσοφία της Ιστορίας* ο Χέγκελ** χαρακτήρισε την Ιστορία ως «απέραντο σφαγείο». Μπορούμε να τον διαψεύσουμε; Σε καμία χώρα του κόσμου δεν υπάρχει περίπτωση να διαρκεί επί μακρόν η δημοκρατία δίχως να γίνει ήθος και συμπεριφορά.

Πώς όμως μπορεί να γίνει αυτό δίχως την αναγνώριση της αδελφότητας που ενώνει όλους τους ανθρώπους σε ένα κοινό πεπρωμένο; Η αναγνώριση αυτού του γεγονότος είναι τόσο περισσότερο αναγκαία σήμερα, που καθημερινά συνειδητοποιούμε αυτό το κοινό πεπρωμένο και θα έπρεπε να ενεργήσουμε με συνέπεια όσο υπάρχει ακόμα αυτή η μικρή φλόγα της λογικής που φωτίζει την πορεία μας.

Απόσπασμα από το βιβλίο του Norberto Bobbio, *Το μέλλον της δημοκρατίας*, μετάφραση Π. Ράμος, Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής, 1993, σελ. 49-51.

* Καρλ Πόπερ: Φιλόσοφος του 20ού αι. ** Γ. Β. Φ. Χέγκελ: Φιλόσοφος του 19ου αι.

A1. Να γράψετε στο τετράδιό σας την περίληψη του κειμένου που σας δόθηκε (90-110 λέξεις).

Μονάδες 25

B1. Να επαληθεύσετε ή να διαψεύσετε, με βάση το κείμενο, τις παρακάτω προτάσεις, γράφοντας στο τετράδιό σας δίπλα στο γράμμα που αντιστοιχεί σε κάθε πρόταση τη λέξη **Σωστό** ή **Λάθος**:

- α.** Κυρίως οι νέοι αμφισβητούν τη δυνατότητα της δημοκρατίας να βασίζεται στους «ενεργούς πολίτες».
- β.** Η αλλαγή στις σχέσεις των δύο φύλων δεν εντάσσεται στις ειρηνικές επαναστάσεις.
- γ.** Η μακροβιότητα της δημοκρατίας προϋποθέτει ανάλογη στάση ζωής.
- δ.** Ο φανατισμός και η βία βρίσκονται στον αντίποδα της ανοχής.
- ε.** Στόχος των δημοκρατικών πολιτευμάτων δεν είναι η ειρηνική επίλυση των κοινωνικών συγκρούσεων.

Μονάδες 10

B2. α. Να εντοπίσετε στο κείμενο δύο περιπτώσεις επίκλησης στην αυθεντία (μονάδες 2).

β. Για ποιον λόγο χρησιμοποιεί ο συγγραφέας την επίκληση σε κάθε μία περίπτωση; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας με στοιχεία από το κείμενο (μονάδες 4).

Μονάδες 6

B3. α. Να ξαναγράψετε κάθε μία από τις παρακάτω προτάσεις της τρίτης παραγράφου, αντικαθιστώντας την υπογραμμισμένη λέξη με μία άλλη, σημασιολογικά ισοδύναμη:

- 1. «... δεν ξεχνώ τη διδαχή του Καρλ Πόπερ ...».
- 2. «... γίνονται αντικείμενα χλευασμού ...».
- 3. «... εισήγαγαν στην ιστορία τρόπους συμβίωσης ...».
- 4. «... αυτός που μας αντιπολιτεύεται ...».

Μονάδες 4

β. Σε κάθε ένα από τα παρακάτω αποσπάσματα, να αναγνωρίσετε τη λειτουργία της γλώσσας στις υπογραμμισμένες φράσεις (μονάδες 2) και να αποδώσετε τη σημασία τους μονολεκτικά ή περιφραστικά (μονάδες 4):

- 1. «... ο Χέγκελ χαρακτήρισε την Ιστορία ως “απέραντο σφαγείο” ...» (5η παράγραφος).
- 2. «... η μικρή φλόγα της λογικής που φωτίζει την πορεία μας.» (6η παράγραφος).

Μονάδες 6

ΣΥΝΟΛΟ ΜΟΝΑΔΩΝ 10

B4. α. Στα υφολογικά χαρακτηριστικά του δοκιμίου συμπεριλαμβάνονται τα παρακάτω:

- 1. σύνθετη δομή προτάσεων που επιτυγχάνεται με τη χρήση υποτακτικού λόγου, και
- 2. κάποια προφορικότητα στο ύφος που δείχνει διάθεση του δοκιμιογράφου να επικοινωνήσει με τον αναγνώστη.

Για κάθε ένα από τα παραπάνω χαρακτηριστικά να εντοπίσετε στο κείμενο δύο (2) παραδείγματα και να τα μεταφέρετε στο τετράδιό σας.

Μονάδες 4

β. Να εξηγήσετε τη χρήση του σημείου στίξης της παρένθεσης που βρίσκεται στην 5η παράγραφο:

«... (η *fraternité* της Γαλλικής επανάστασης) ...».

Μονάδες 2

γ. Στην παρακάτω φράση να αναγνωρίσετε το είδος της σύνταξης (ενεργητική – παθητική) (μονάδα 1) και να το μετατρέψετε στο άλλο είδος

(μονάδες 2):

«... Μόνο η δημοκρατία επιτρέπει τη διαμόρφωση και την εξάπλωση ειρηνικών επαναστάσεων ...».

Μονάδες 3

ΣΥΝΟΛΟ ΜΟΝΑΔΩΝ 9

Γ1. «Για να διατηρούν τις βασικές τους αρχές, οι σύγχρονες δημοκρατίες βασίζονται στη δράση των ενεργών πολιτών» είναι το θέμα αφιερώματος στην ηλεκτρονική εφημερίδα του σχολείου σου.

Σε ένα άρθρο 500-600 λέξεων να παρουσιάσεις τεκμηριωμένα τις θέσεις σου για το θέμα, εστιάζοντας:

α. στις ενέργειες με τις οποίες ο πολίτης κάνει πράξη τη δημοκρατία στην καθημερινότητά του, και

β. στις δράσεις με τις οποίες το σχολείο μπορεί να συμβάλλει στη διαμόρφωση ενεργών πολιτών με δημοκρατικό ήθος.

Προσοχή: στο άρθρο να μην αναγράψετε το ονοματεπώνυμό σας.

Μονάδες 40

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A1. Ο συγγραφέας με αφορμή την νεανική αμφισβήτηση αναφορικά με την ύπαρξη ενεργών πολιτών, εφόσον η δημοκρατία είναι σύνολο κανόνων, απαριθμεί τα ιδανικά που διακρίνουν τους πολίτες. Αρχικά, επισημαίνει την ανοχή, σε μια εποχή βίας και φανατισμού, που απειλούν την ειρήνη. Το δεύτερο ιδανικό είναι η μη βία, εξηγώντας ότι η δημοκρατία αποβλέπει στην ειρηνική επίλυση των συγκρούσεων, όπως διατύπωσε ο Πόπερ. Ως τρίτο παρουσιάζει τη διαρκή ανανέωση της κοινωνίας που οδήγησε σε ειρηνικές επαναστάσεις. Τέλος, η αδελφότητα συνιστά ιδανικό εκφυλισμένο, κατά τον Χέγκελ, από τους μακροχρόνιους πολέμους. Καταληκτικά, η μακροβιότητα της δημοκρατίας προϋποθέτει ανάλογη στάση ζωής υλοποιούμενη με τη συνειδητοποίηση της αδελφότητας ως ενοποιητικού στοιχείου των ανθρώπων.

B1.

α. Σωστό

β. Λάθος

γ. Σωστό

δ. Σωστό

ε. Λάθος

B2.α. Δύο περιπτώσεις επίκλησης στην αυθεντία που εντοπίζονται στο κείμενο είναι:

- 3^η παράγραφος: «Ποτέ μου δεν ξεχνώ **τη διδασχά του Καρλ Πόπερ**, σύμφωνα με την οποία αυτό που ουσιαστικά διακρίνει μια δημοκρατική εξουσία από μια μη δημοκρατική είναι πως μονάχα στην πρώτη οι πολίτες μπορούν να ξεφορτωθούν τους κυβερνώντες χωρίς αιματοχυσίες.»
- 5^η παράγραφος: «Στο έργο του *Φιλοσοφία της Ιστορίας* ο **Χέγκελ** χαρακτήρισε την ιστορία ως “απέραντο σφαγείο”.»

β. Η επίκληση στην αυθεντία, γενικότερα, προσδίδει κύρος και αξιοπιστία στον λόγο του πομπού. Ειδικότερα στις παραπάνω περιπτώσεις:

- με την επίκληση στον Καρλ Πόπερ ο συγγραφέας τεκμηριώνει τη θέση του ότι μόνο σε ένα δημοκρατικό πολίτευμα οι διαφορές επιλύονται χωρίς τη χρήση βίας.

- με την επίκληση στον Χέγκελ ενισχύεται η άποψη του συγγραφέα ότι η ανθρώπινη ιστορία σε μεγάλο βαθμό χαρακτηρίζεται από ατελείωτους πολέμους.

B3.α.

1. «... δεν ξεχνώ τη διδασκαλία του Καρλ Πόπερ...»
2. «...γίνονται αντικείμενα κοροϊδίας ...»
3. «... εισήγαγαν στην ιστορία τρόπους συνύπαρξης...»
4. «... αυτός που μας εναντιώνεται...»

β. Η γλώσσα και στα δύο αποσπάσματα χρησιμοποιείται **μεταφορικά/συνυποδηλωτικά**. Η σημασία τους μπορεί να αποδοθεί ως εξής:

1. «... ο Χέγκελ χαρακτήρισε την Ιστορία ως ατελείωτο πεδίο αιματοχυσιών...»
2. «... η μικρή φλόγα της λογικής που μας καθοδηγεί...»

B4.α.

1.Δύο παραδείγματα σύνθετης δομής προτάσεων με τη χρήση υποτακτικού λόγου είναι:

«Μόνο η δημοκρατία επιτρέπει τη διαμόρφωση και την εξάπλωση των ειρηνικών επαναστάσεων, όπως συνέβη τις τελευταίες δεκαετίες με την αλλαγή στις σχέσεις των δύο φύλων, που ίσως να είναι η μεγαλύτερη επανάσταση της εποχής μας.» (4^η παράγραφος)

«Η αναγνώριση αυτού του γεγονότος είναι τόσο περισσότερο αναγκαία σήμερα, που καθημερινά συνειδητοποιούμε αυτό το κοινό πεπρωμένο και θα έπρεπε να ενεργήσουμε με συνέπεια όσο υπάρχει ακόμα αυτή η μικρή φλόγα της λογικής που φωτίζει την πορεία μας.» (6^η παράγραφος)

2.Δύο παραδείγματα προφορικότητας είναι:

Το ρητορικό ερώτημα «Αφού η δημοκρατία είναι κατά κύριο λόγο ένα σύνολο διαδικαστικών κανόνων, πώς μπορούμε να έχουμε την απαίτηση να βασιζόμαστε σε “ενεργούς πολίτες”;» (1^η παράγραφος)

Η χρήση του α’ ενικού προσώπου «Ποτέ δεν ξεχνώ τη διδαχή του Καρλ Πόπερ...» (3^η παράγραφος)

β. Με τη χρήση της παρένθεσης ο συγγραφέας επεξηγεί την έννοια της αδελφότητας, δίνοντας τη μετάφρασή της στα γαλλικά, ως ένα από τα συνθήματα της Γαλλικής Επανάστασης.

γ. Η σύνταξη είναι ενεργητική.

Μετατροπή σε παθητική σύνταξη:

«...Η διαμόρφωση και η εξάπλωση ειρηνικών επαναστάσεων επιτρέπεται μόνο από τη δημοκρατία...».

Γ1. ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ:

Πρόκειται για άρθρο. Συνεπώς, απαιτείται **τίτλος** (κυριολεκτικός ή μεταφορικός). Η χρήση γ’ προσώπου προσδίδει αντικειμενικότητα στο λόγο και καθιστά το ύφος ουδέτερο.

Ενδεικτικός τίτλος:

«Ενεργοί πολίτες για την υπεράσπιση της δημοκρατίας»

Πρόλογος: Η δημοκρατία αποτελεί θεμέλιο λίθο για την ανάπτυξη, την πρόοδο και την ευημερία προσωπική και κοινωνική. Πρόκειται για το πολίτευμα που πηγάζει από το λαό και ασκείται προς όφελός του. Κάθε άνθρωπος οφείλει να συμμετέχει στις δημοκρατικές διαδικασίες και να υιοθετεί δημοκρατικό τρόπο ζωής, καθώς οι πολίτες με δημοκρατικό φρόνημα αποτελούν τη βάση αυτού του πολιτεύματος.

Ζητούμενο α': Ενέργειες με τις οποίες ο πολίτης κάνει πράξη τη δημοκρατία στην καθημερινότητά του

- **Δημοκρατία και διάλογος** είναι έννοιες αλληλένδετες, αφού η μία δε νοείται χωρίς την άλλη. Ο διάλογος ως μέσο συζήτησης και τρόπος ανταλλαγής απόψεων αποτελεί ταυτόχρονα το μοναδικό ειρηνικό μέσο επίλυσης διαφορών. Συνεπώς, η χρήση του συνιστά την έμπρακτη εφαρμογή της δημοκρατίας στην καθημερινή ζωή.

- Ο πολίτης με δημοκρατική συνείδηση καθημερινά σέβεται και προασπίζει τα **θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα**. Διαπνέεται από υψηλό βαθμό ανεκτικότητας απέναντι σε συνανθρώπους και λειτουργεί απαλλαγμένος από στερεότυπα, προκαταλήψεις και ιδεολογικές τοποθετήσεις. Για να επιτευχθεί ο σεβασμός στην ελευθερία και στην αξιοπρέπεια του άλλου προαπαιτείται αυτογνωσία και εφαρμογή του αυτοελέγχου, της αυτοκριτικής και της αυτογνωσίας.

- Πρωταρχικά χαρακτηριστικά του δημοκρατικού πολιτεύματος αποτελούν επιπλέον η εκούσια υπακοή στους νόμους και η τήρηση των υποχρεώσεων εκ μέρους των πολιτών. Είναι σημαντικό ο άνθρωπος στην καθημερινότητά του να λειτουργεί με υψηλό αίσθημα ευθύνης και με εντιμότητα, προκειμένου να διασφαλιστεί η αρμονική λειτουργία της κοινωνίας.

Ζητούμενο β': Με ποιους τρόπους το σχολείο μπορεί να συμβάλλει στη διαμόρφωση ενεργών πολιτών με δημοκρατικό ήθος.

Ο ρόλος του σχολείου είναι καθοριστικός για τη διαμόρφωση του δημοκρατικού ήθους των νέων.

Πιο συγκεκριμένα:

- Κρίνεται απαραίτητο να ενισχυθεί ο ρόλος των μαθητικών κοινοτήτων ως κατεξοχήν τρόπος εξοικείωσης με τις δημοκρατικές διαδικασίες. Οι μαθητές θα συνειδητοποιήσουν ότι εκτός από δικαιώματα έχουν και υποχρεώσεις. Έτσι, στο πλαίσιο την μαθητικών συμβουλίων θα μάθουν να συνδιαλέγονται, θα έρθουν σε επαφή με την αρχή της πλειοψηφίας λόγω ψηφοφορίας και ταυτόχρονα θα συνειδητοποιήσουν την έννοια της πολυφωνίας.

- Το σχολείο μπορεί να αποτελέσει πυλώνα ανάπτυξης της δημοκρατικής συνείδησης των μαθητών. Στη διάρκεια του μαθήματος είναι αναγκαίο να αποφεύγεται ο στείρος διδασκισμός και ο διδακτικός μονόλογος. Ο δάσκαλος δεν πρέπει να λειτουργεί ως αυθεντία. Αντίθετα, οφείλει να καλλιεργεί τον διάλογο και τη συζήτηση στην τάξη, ευνοώντας με αυτόν τον τρόπο την αλληλεπίδραση των μαθητών, τη γόνιμη ανταλλαγή ιδεών και την κριτική ικανότητα.

- Η παροχή ανθρωπιστικής παιδείας γαλουχεί τους νέους με αξίες και ιδανικά και ενεργοποιεί τα ηθικά στοιχεία της προσωπικότητάς τους. Αναπτύσσονται, έτσι, αρετές, όπως η ευγένεια, η υπευθυνότητα, ο αλtruισμός, η ανεκτικότητα, συμβάλλοντας έτσι στην απόκτηση δημοκρατικού ήθους.

- Παράλληλα, είναι σημαντική η ενίσχυση μαθημάτων όπως η Κοινωνιολογία, η Πολιτική παιδεία που θα ενημερώνει τους μαθητές για τη Δημοκρατία, τις δημοκρατικές διαδικασίες και τη σημασία της ενεργητικής στάσης απέναντι στα προβλήματα που αντιμετωπίζει η σύγχρονη κοινωνία.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΩΝ ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ 2019

- Τέλος, το σχολείο πρέπει να οργανώνει δραστηριότητες, όπως εθελοντικές δράσεις, ώστε να μάθει τους μαθητές να συνεργάζονται.

Επίλογος: Η δημοκρατία δεν αποτελεί απλώς ένα τύπο πολιτεύματος. Συνιστά τρόπο ζωής, η πραγμάτωση του οποίου επέρχεται μέσα από την καθημερινή πράξη.

ΤΙΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΕΠΙΜΕΛΗΘΗΚΕ Ο ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ ΤΩΝ
ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΩΝ

«ΟΜΟΚΕΝΤΡΟ» ΚΑΙ «ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ» ΦΛΩΡΟΠΟΥΛΟΥ

www.floropoulos.gr

ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Μ.–ΠΟΥΛΑΚΟΥ Μ.–ΧΑΝΙΩΤΗ Ν.–ΧΑΤΖΗΤΣΟΜΠΙΑΝΗ Μ.